

**SAVDO ERKINLIGI VA BOJXONA INTEGRATSIYASI: O'ZBEKISTON
UCHUN YANGI IMKONIYATLAR**

Mamatkulov Nurbek Kamiljon o'g'li

Jamoat xavfsizligi universiteti 4-bosqich kursanti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonning savdo erkinligi va bojxona integratsiyasi sohasidagi islohotlari, Jahon savdo tashkilotiga a'zolik jarayoni hamda Markaziy Osiyo va Yevropa o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik yoritilgan. Statistika, tahlil va olimlarning fikrlari asosida O'zbekiston uchun yaratilayotgan yangi imkoniyatlar, savdo hajmi, investitsiya oqimlari va eksport-import dinamikasiga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Savdo erkinligi, bojxona integratsiyasi, Jahon savdo tashkiloti, eksport, import, iqtisodiy hamkorlik, investitsiyalar, Markaziy Osiyo, Yevropa Ittifoqi, O'zbekiston iqtisodiyoti.

Annotation: This article explores Uzbekistan's reforms in trade liberalization and customs integration, the accession process to the World Trade Organization (WTO), and the strengthening of economic cooperation between Central Asia and Europe. Based on statistical analysis and expert opinions, it highlights new opportunities for Uzbekistan in terms of trade volume, investment inflows, and export-import dynamics.

Keywords: Trade liberalization, customs integration, World Trade Organization, export, import, economic cooperation, investments, Central Asia, European Union, Uzbekistan economy.

Аннотация: В данной статье рассматриваются реформы Узбекистана в области либерализации торговли и интеграции таможенных систем, процесс присоединения к Всемирной торговой организации (ВТО), а также укрепление экономического сотрудничества между Центральной Азией и Европой. На основе статистических данных и мнений экспертов анализируются новые

возможности для Узбекистана в сфере торговли, инвестиций и внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: Либерализация торговли, таможенная интеграция, Всемирная торговая организация, экспорт, импорт, экономическое сотрудничество, инвестиции, Центральная Азия, Европейский союз, экономика Узбекистана.

Kirish

O'zbekistonning xalqaro savdo va bojxona siyosatidagi so'nggi o'zgarishlar mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Markaziy Osiyo va Yevropa o'rtasidagi hamkorlikning kuchayishi, shuningdek, O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (WTO) a'zo bo'lish jarayoni, mamlakatning global iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlashga yordam beradi.

O'zbekiston so'nggi yillarda ochiq iqtisodiy modelga o'tishni jadallashtirdi. Bu jarayon mamlakatning tashqi savdo hajmi, iqtisodiy o'sishi va xalqaro iqtisodiy aloqalarining sifati va ko'lamiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Jumladan, 2024-yil yakunlariga ko'ra, O'zbekistonning yalpi ichki mahsuloti (YAIM) 5,6 foizga o'sdi, bu Markaziy Osiyodagi eng yuqori o'sish ko'rsatkichlaridan biri sifatida qayd etildi. Xalqaro moliyaviy institutlar — Jahon banki va Xalqaro Valyuta Fondi (IMF) prognozlariga ko'ra, 2025-yilda ham O'zbekiston iqtisodiyoti 5,5–6% atrofida barqaror o'sishni saqlab qoladi.

2024-yilda O'zbekistonning umumiy tashqi savdo aylanmasi 65,9 milliard AQSh dollarini tashkil etdi, bu 2023-yilga nisbatan 3,8 foizga ko'pdir. Eksport hajmi 26,9 milliard dollar bo'lib, o'sish 8,4 foizni tashkil etdi. Import hajmi esa 39 milliard dollarga yetib, 0,8 foizga oshdi. Bu esa savdo balansidagi salbiy tafovut — ya'ni importning eksportdan ustunligi — nisbatan kamayganini ko'rsatmoqda. Aytish joizki, bu holat O'zbekistonning eksport salohiyati kuchayib borayotganidan dalolat beradi.

O'zbekistonning savdo hamkorlari geografiyasi ham kengaymoqda. 2024-yilda eng yirik savdo hamkorlari quyidagilar bo'ldi:

- **Xitoy** – 10,8 milliard dollar (16,4% ulush)
- **Rossiya** – 9,5 milliard dollar (14,4%)

- **Qozog‘iston** – 4,3 milliard dollar (6,5%)
- **Turkiya** – 3,2 milliard dollar (4,9%)
- **Germaniya, Janubiy Koreya, Latviya** kabi Yevropa Ittifoqi va boshqa mamlakatlar ulushi ham sezilarli o‘sgan.

Savdo aylanmasidagi o‘shish ayniqsa sanoat mahsulotlari, qishloq xo‘jaligi, gaz va oltin kabi eksportbop resurslar hisobiga ta‘minlandi. Shuningdek, qayta ishlangan mahsulotlar eksporti ham ortib bormoqda, bu esa O‘zbekistonning qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishga o‘tayotganini ko‘rsatadi.

Yevropa Ittifoqi bilan hamkorlik doirasida, GSP+ (Generalised Scheme of Preferences Plus) tizimi O‘zbekiston eksportiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Bu dastur orqali O‘zbekiston 6 mingdan ortiq tovar nomlari bo‘yicha Yevropa bozorlariga imtiyozli tariflar asosida kirish imkoniyatiga ega. 2024-yilda Yevropaga eksport hajmi 1,3 milliard dollarni tashkil etgan bo‘lib, bu 2022-yilga nisbatan 17% o‘shishni anglatadi.

Bundan tashqari, **Transkaspiy xalqaro transport yo‘lagi (TITR)** orqali Yevropa bozorlariga eksportning tranzit vaqti 35% ga qisqardi. Bu logistik xarajatlarning kamayishi va eksportchilar uchun raqobatbardosh narxlar shakllanishiga zamin yaratmoqda.

Tashqi savdo hajmining barqaror o‘shib borishi nafaqat milliy iqtisodiyotga xorijiy valyuta oqimini ta‘minlaydi, balki mamlakatning xalqaro reytinglaridagi mavqeyini ham mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Masalan, Moody’s agentligi 2024-yilda O‘zbekistonning kredit reytingini **"barqarordan — ijobiy"** darajasiga ko‘tardi, bu esa xalqaro investorlar ishonchining ortib borayotganidan darak beradi.

O‘zbekistonning bojxona siyosati va Jahon savdo tashkilotiga (WTO) a'zolik jarayoni mamlakatning iqtisodiy integratsiyasi va global bozorlarga kirishi uchun muhim omil hisoblanadi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston hukumatining tashqi savdo siyosatidagi islohotlar mamlakatning bojxona tizimini modernizatsiya qilish va savdo erkinligini oshirishga qaratilgan. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy o‘shishni, balki xalqaro savdo va investitsiyalar oqimini ham jadallashtirishga yordam beradi.

O'zbekistonning bojxona siyosatini modernizatsiya qilish bo'yicha bir qator islohotlar amalga oshirilgan. 2020-yilda amalga oshirilgan bojxona islohotlari natijasida **"Bojxona kodeksi"** qabul qilindi, bu o'z navbatida bojxona protseduralarining soddalashtirilishi va raqamli tizimlarga o'tishni ta'minladi. Ushbu islohotlar O'zbekistonning eksport va import operatsiyalarini tezlashtirish, korrupsiyani kamaytirish va bojxona jarayonlarida shaffoflikni oshirishga qaratilgan.

Bojxona ma'muriyati tomonidan joriy etilgan **elektron bojxona deklaratsiyasi** tizimi orqali kompaniyalar o'z mahsulotlarini elektron shaklda deklaratsiya qilib, tashqi savdo operatsiyalarini yanada soddalashtirdi. Bu, o'z navbatida, xalqaro biznes hamjamiyati uchun O'zbekistonga kirishning qulayligini oshirdi va investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirdi.

O'zbekistonning WTO ga a'zoligi mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalarini yangi bosqichga olib chiqadi. 2023-yilda O'zbekiston hukumati WTO bilan bo'lg'usi a'zolik bo'yicha yakuniy muzokaralarni boshlashni rejalashtirdi. Bu jarayon, ayniqsa, **savdo erkinligini** oshirish, **tariflar** va **non-tarif to'siqlarini** kamaytirish, shuningdek, **investitsiyalarni** jalb qilish uchun muhimdir. WTO ga a'zolik O'zbekistonning global iqtisodiyotga kirishiga, undan ilg'or texnologiyalarni import qilishga va yangi bozorlar ochishga imkon beradi.

WTO ga a'zolik O'zbekiston uchun nafaqat savdo erkinligini, balki bo'shliqni to'ldirgan **investitsiya oqimlarini** ta'minlashga xizmat qiladi. A'zolik jarayonida O'zbekistonning bojxona tariflari bosqichma-bosqich pasaytiriladi, shuningdek, to'siqlar va kvotalar tartibga solinadi. Bu esa o'z navbatida, mamlakatning eksportga bo'lgan qiziqishini oshiradi va chet el kompaniyalarining O'zbekistonga investitsiya kiritish imkoniyatlarini kengaytiradi.

WTO ga a'zolik bilan O'zbekistonning **savdo siyosati** va **bojxona soliq stavkalari** o'zgaradi. A'zolik bilan birga, O'zbekistonning **savdo chegara to'siqlari** va **soliq siyosati** harmonizatsiyalashadi, ya'ni bu mamlakatdagi savdo operatsiyalarini yengillashtiradi. Shuningdek, WTO qoidalari doirasida O'zbekistonning **ishlab chiqarish subsidiyalarini** qisqartirish va **antidumping choralarini** joriy etish mumkin.

Jahon Banki va Xalqaro Valyuta Fondi (IMF) ekspertlari tomonidan taqdim etilgan tahlillarga ko'ra, O'zbekistonning WTO ga a'zo bo'lishi iqtisodiy o'sishni 2-3% ga oshiradi. Bu natija O'zbekistonning tashqi savdosi va import-eksport muvozanatining yaxshilanishi, shuningdek, xalqaro sarmoyalar va texnologiyalarni jalb qilish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Bojxona siyosati va WTO ga a'zolik jarayoni, shuningdek, **Markaziy Osiyo mamlakatlari** bilan hamkorlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonning **boshqa Markaziy Osiyo davlatlari bilan savdo aloqalarini rivojlantirish** va ularning bozorlari bilan integratsiyasini kuchaytirish uchun bojxona tartiblarini soddalashtirish va milliy qonunchilikni WTO standartlariga moslashtirish zarur.

Masalan, **Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston** bilan o'tkazilgan bojxona integratsiyasi, mintaqaviy savdo to'siqlarini kamaytirish va umumiy bozorlar yaratishda O'zbekiston uchun muhim platforma hisoblanadi. Bu mamlakatlar bilan savdo hajmi 2024-yilda 15% ga oshdi va bu ijobiy tendensiya WTO a'zoligi bilan yanada kuchayishi kutilmoqda.

2025-yil aprel oyida Samarqand shahrida o'tkazilgan Markaziy Osiyo va Yevropa sammiti, mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish va iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish bo'yicha tarixiy qadam bo'ldi. Sammitda ko'plab sohalarda yangi hamkorlik dasturlari, investitsiyalarni jalb qilish, savdo erkinligini oshirish va infratuzilmani yaxshilashga qaratilgan tashabbuslar muhokama qilindi. Bu sammitning natijalari Markaziy Osiyo va Yevropa o'rtasidagi savdo va iqtisodiy integratsiyani kuchaytirish uchun muhim platformaga aylanishi kutilmoqda.

Markaziy Osiyo va Yevropa o'rtasidagi savdo hajmi so'nggi yillarda barqaror o'sish ko'rsatkichlariga ega bo'lib, 2024-yilda o'tgan yilga nisbatan 15% ga oshgan. Yevropa Ittifoqi, asosan, O'zbekiston, Qozog'iston va Turkiya kabi Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan iqtisodiy aloqalarni yanada kengaytirishni rejalashtirmoqda. Yevropaning Markaziy Osiyoga eksporti 2023-yilda 18,4 milliard yevroni tashkil etgan, bu esa 2022-yilga nisbatan 8,2% ko'paygan. Sammit davomida yangi savdo imkoniyatlari va iqtisodiy aloqalarni kuchaytirish bo'yicha kelishuvlar imzolandi, bu

esa ikki mintaqaga o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Sammitda Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni kuchaytirish uchun 12 milliard yevrolik investitsiya paketlari taqdim etildi. Ushbu investitsiyalar transport va logistika sohalarini rivojlantirish, raqamli iqtisodiyot, energiya samaradorligini oshirish, yashil texnologiyalarni joriy etish va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini modernizatsiya qilishga yo'naltirilgan. Markaziy Osiyo davlatlari Yevropaga eksport qilishda transport xarajatlarini qisqartirishga intilmoqda, shu bilan birga, Yevropa o'zining ilg'or texnologiyalarini va sarmoyalarini Markaziy Osiyoga yo'naltiradi.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan **"Yangi Ipak yo'li"** tashabbusi, Transkaspiy xalqaro transport yo'lagi orqali Yevropa bozorlariga integratsiyani kuchaytirishga qaratilgan. Ushbu tashabbus Markaziy Osiyo mamlakatlarining Yevropa bozorlariga chiqishini osonlashtirish va tranzit vaqti hamda xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi. Statistika shuni ko'rsatadiki, 2024-yil davomida Transkaspiy yo'lagidan o'tgan yuk hajmi 20% ga oshdi, bu esa yirik logistika markazlari va savdo koridorlari o'rtasidagi aloqalarni mustahkamladi.

Sammit davomida Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo mamlakatlari yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashishda hamkorlikni kuchaytirish bo'yicha kelishuvlarga erishdi. Yevropa, o'zining ilg'or energiya texnologiyalarini Markaziy Osiyoga eksport qilishga tayyorligini bildirdi, bu esa mintaqada yangi energiya manbalarini kashf etish va qayta tiklanuvchi energiya manbalariga bo'lgan talabni oshiradi. O'zbekiston 2024-yilda quyosh energiyasi ishlab chiqarish imkoniyatlarini 25% ga kengaytirdi va yangi loyihalar joriy etildi, shu bilan birga, Yevropa Ittifoqi investitsiyalari bilan bu sohada jadal rivojlanish kutilyapti.

2025-yilga kelib, Markaziy Osiyo va Yevropa o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik yanada kuchayishi kutilmoqda. Savdo hajmining 2025-yil yakuniga qadar 18–20% ga o'sishi, investitsiyalarning esa 14–16% ko'payishi prognoz qilinmoqda. Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyoga bo'lgan investitsiyalari nafaqat transport va logistika infratuzilmasini rivojlantiradi, balki yangi sanoat tarmoqlarini shakllantirishga ham

xizmat qiladi. Buning natijasida, Markaziy Osiyo mamlakatlari, xususan, O‘zbekiston, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash va xalqaro savdo aloqalarini yanada mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Shuningdek, **Yevropa-Osiyo aloqalaridagi raqamli integratsiya** ham ahamiyatli rol o‘ynaydi. Markaziy Osiyo davlatlari raqamli iqtisodiyotga o‘tish jarayonida Yevropa Ittifoqining ilg‘or tajribasidan foydalanishga tayyor. Bu esa mintaqada innovatsiyalar va yangi texnologiyalarni joriy etishda muhim ahamiyatga ega bo‘ladi.

Markaziy Osiyo va Yevropa o‘rtasidagi iqtisodiy hamkorlik sammiti natijalari, albatta, ikki mintaqada o‘rtasidagi savdo, investitsiyalar, transport va infratuzilma aloqalarini yangi darajaga olib chiqish uchun muhim poydevor yaratdi. Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo mamlakatlari o‘rtasidagi o‘zaro iqtisodiy aloqalar so‘nggi yillarda sezilarli darajada kuchaygan bo‘lsa-da, sammit orqali erishilgan kelishuvlar ushbu aloqalarni yanada kengaytirish va mustahkamlash imkonini beradi. O‘zbekiston va boshqa Markaziy Osiyo davlatlari uchun bu hamkorlik yangi savdo imkoniyatlarini, investitsiya oqimlarini va texnologik yangilanishni keltirib chiqaradi.

O‘zbekistonning tashqi savdo hajmi va iqtisodiy o‘sish sur‘ati, ayniqsa, yangi savdo yo‘llari va xalqaro bozorlar bilan integratsiya tufayli kuchaymoqda. 2024-yil yakunlariga ko‘ra, O‘zbekistonning umumiy tashqi savdo aylanmasi 65,9 milliard dollarni tashkil qilib, import va eksport o‘rtasidagi salbiy tafovutning kamayishi, o‘z navbatida, milliy iqtisodiyotning barqarorligini ko‘rsatmoqda. Sammitdan keyingi prognozlar shuni ko‘rsatadiki, 2025-yilga kelib, ikki mintaqada o‘rtasidagi savdo hajmi yana 18-20% ga oshishi kutilmoqda. Bu o‘z o‘rnida, O‘zbekistonning global iqtisodiyotga integratsiyasini yanada kuchaytiradi va yangi investitsiyalarni jalb qilishga xizmat qiladi.

Bojxona siyosati va WTO ga a'zolik jarayonlari, shuningdek, tashqi savdo va investitsiya oqimlarining oshishiga yordam beradi. Bojxona jarayonlarining soddalashtirilishi, import va eksportning tezlashishiga xizmat qilmoqda. WTO ga a'zolik esa O‘zbekistonning xalqaro bozorlarga kirishini osonlashtiradi, tariflar va to‘siqlarni kamaytiradi, shuningdek, mamlakatning iqtisodiy o‘sishiga ko‘maklashadi.

Xalqaro tashkilotlar va ekspertlarning fikrlariga ko'ra, O'zbekistonning WTO ga a'zoligi iqtisodiy o'sishni 2-3% ga oshiradi va yirik sarmoyalarni mamlakatga jalb qilishga yordam beradi.

Sammit davomida Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasida 12 milliard yevrolik investitsiya paketlari imzolandi, bu esa nafaqat transport va logistika infratuzilmasini, balki yashil energiya va qayta tiklanadigan resurslar sohasini ham rivojlantirishga yordam beradi. Yevropa Ittifoqining ilg'or texnologiyalari va sarmoyalarining Markaziy Osiyoga yo'naltirilishi, ayniqsa, qayta tiklanadigan energiya sohasida yangi imkoniyatlarni ochadi va ekologik barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Kelajakda, 2025-yilgacha, Markaziy Osiyo va Yevropa o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik yanada mustahkamlanadi. Savdo hajmining o'sishi, investitsiyalarning ko'payishi va yangi sanoat tarmoqlarining shakllanishi prognoz qilinmoqda. Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo mamlakatlariga bo'lgan investitsiyalari nafaqat transport va logistika infratuzilmasini rivojlantiradi, balki innovatsion texnologiyalar va raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, raqamli integratsiya va innovatsion texnologiyalarni joriy etish Markaziy Osiyo davlatlarining iqtisodiy salohiyatini yanada oshiradi va global bozorlarda raqobatbardoshlikni ta'minlaydi.

Umuman olganda, Markaziy Osiyo va Yevropa o'rtasidagi hamkorlikning kuchayishi nafaqat ikki mintaqaning iqtisodiy o'sishini, balki global iqtisodiyotdagi o'rinlarini yanada mustahkamlashga yordam beradi. Yevropaning ilg'or texnologiyalari, investitsiyalari va savdo imkoniyatlari Markaziy Osiyo mamlakatlarining iqtisodiy rivojlanishiga katta turtki bo'ladi. Bu jarayon O'zbekiston uchun yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratib, iqtisodiy diversifikatsiya, barqaror rivojlanish va raqobatbardoshlikni oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining** (2020). "Savdo erkinligi va bojxona siyosatini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori.

2. **O‘zbekiston Respublikasi Tashqi Savdo Vazirligi.** (2023). *O‘zbekistonning tashqi savdo siyosati: Tranzit va integratsiya jarayonlari*. Tashkent: Tashqi Savdo Vazirligi.
3. **World Trade Organization (WTO).** (2021). *WTO and Trade Facilitation: Opportunities and Challenges for Developing Countries*. Geneva: World Trade Organization.
4. **Baker, C. & Smith, R.** (2022). *Global Trade and Customs Integration: Challenges and Opportunities*. London: Routledge.
5. **Davlatov, Soyibnazar.** (2023). "The Role of Customs Integration in the Economic Development of Central Asia." *Journal of Central Asian Economics*, 5(2), 101-110.
6. **Baker, S.** (2020). *Customs Modernization and Trade Freedom: Global Perspectives*. New York: Palgrave Macmillan.
7. **Shadmanov, I.** (2021). "Bojxona siyosati va O‘zbekistonning WTO ga a'zolik jarayoni." *O‘zbekiston iqtisodiyoti va tizimlar*, 4(15), 53-57.
8. **Khan, M.** (2023). *Trade Liberalization and Customs Procedures: Case Studies from Central Asia*. Cambridge University Press.
9. **O‘zbekiston Respublikasi Bojxona qo‘mitasi.** (2022). *Bojxona siyosatining rivojlanishi va xalqaro savdodagi roli*. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Bojxona qo‘mitasi.
10. **Vasilenko, O.** (2021). "Customs Cooperation in Central Asia: A Step Towards Trade Liberalization." *International Trade Review*, 19(1), 47-61.
11. **OECD.** (2020). *Global Trade Liberalization and Its Impact on Developing Countries*. Paris: OECD Publishing.
12. **Shodiev, K.** (2022). "Savdo erkinligi va iqtisodiy integratsiya: O‘zbekistonning markaziy osiyo va global bozorlarda o‘rni." *O‘zbekiston iqtisodiyoti jurnali*, 11(32), 78-83.
13. **Haydarov, T.** (2023). *Savdo integratsiyasi va bojxona siyosatining o‘zaro aloqalari*. Tashkent: "Ikonomika" nashriyoti.

14. **World Bank.** (2020). *Trade Facilitation and Regional Integration: A Case Study of Uzbekistan.* Washington D.C.: World Bank.
15. **Marx, J.** (2021). *Trade Agreements and Customs Procedures: Implications for Central Asia.* Oxford University Press.